

UiT Norges arktiske universitet

Open Access-publisering

Noen refleksjoner og poenger til Høgskolen i Østfold

Fagdag om åpen forskning 24.10.2022

Jan Erik Frantsvåg

Universitetsbibliotekar/Open Access-rådgiver

Universitetsbiblioteket, UiT Norges arktiske universitet
jan.e.frantsvag@uit.no 77 64 49 50

Noen definisjoner

- Open Access (OA): «Åpen tilgang for alle, uten betaling eller restriksjoner unntatt behovet for internettilgang, og med visse gjenbruksrettigheter»
- Gull OA: Åpen tilgang hos utgiver
 - APC-basert OA i OA-tidsskrift: Betaling fra forfattersiden
 - Diamant OA: Hverken leser eller forfatter betaler, det gjør andre
 - Hybrid OA: Gull OA-innhold i abonnementsbaserte tidsskrift, betaling fra forfattersiden
- Grønn OA: Åpen tilgang via forfatter
 - Egenarkivering i vitenarkiv via Cristin
- Å legge innhold på en nettside er ikke OA, OA forutsetter innlemming i en OA-infrastruktur!

Gull OA

- APC-basert i OA-tidsskrift
 - Ofte hos kommersielle utgivere eller store societies
 - Kommersielle utgivere ofte dyrere enn ikke-kommersielle
 - De fleste norske UH-institusjoner har fond eller lignende konstruksjoner
 - Mange har også avtaler med de større utgiverne, til dels via UNIT
- Hybrid
 - Oftest hos kommersielle utgivere, ev. store societies
 - Gjennomgående dyrere per artikkel enn i OA-tidsskrift
 - UNIT-avtaler med de store utgiverne
- Gjennomgående finnes det avtaler med de store (og dyre), ikke de små
 - Vi ber m.a.o. våre forfattere prioritere dyr OA hos store utgivere

Diamant OA

- En Gull-form
- I praksis i Norge institusjonsbasert publisering + NÅHST
 - Det finnes 5 «store» publiseringstjenester, som har 10-20 tidsskrift hver
 - Og noen små, og noen frittstående
 - Det som ikke er «stort», er dyrt! Selv våre største, er (for) små
 - Internasjonalt: De fleste tidsskrift er frittstående
 - Har man 10 tidsskrift, er man blant verdens største utgivere
 - Begrenset tjenestespekter sammenlignet med kommersielle utgivere
 - NÅHST er stort sett basert hos kommersielle utgivere
- Innen mange fagområder
 - I Norge i hovedsak HSS, men også realfag og helse
 - I Norge er Diamant viktigst innen humaniora med ca. 20 % av publiseringen

DIAMAS-prosjektet

- Forskning og utredning over år viser:
 - En særdeles lite tjenlig struktur i Diamant OA, med frittstående tidsskrift uten gode støttetjenester
 - Og uøkonomisk bruk av ressurser
 - De færreste slike tidsskrift tilfredsstillt Plan S-krav
 - Viktig i det meste av Europa, ikke minst i Norge
 - Trolig et sted mellom 20 000 og 30 000 slike tidsskrift globalt
 - Viktig i mange fag, og i mange regioner
- EU mener det er viktig å satse på slik publisering

DIAMAS – forts.

- 30 mill kr til et prosjekt for å kartlegge institusjonell publisering i Europa
 - Ikke helt det samme som diamant, men mye det samme
 - Kartlegging
 - Foreslå tiltak
 - Kvalitetsstandarder
 - Kompetansebygging og –støtte
 - Finansieringsmetoder
 - Policytiltak
- 23 partnere
 - 7 universiteter, 7 nasjonale organisasjoner, 9 europeiske/internasjonale organisasjoner
 - Oppstart 1. september 2022 – avsluttes 31.08.2025

Hvordan står det så til i Østfold?

Status Open Access - prosentfordeling

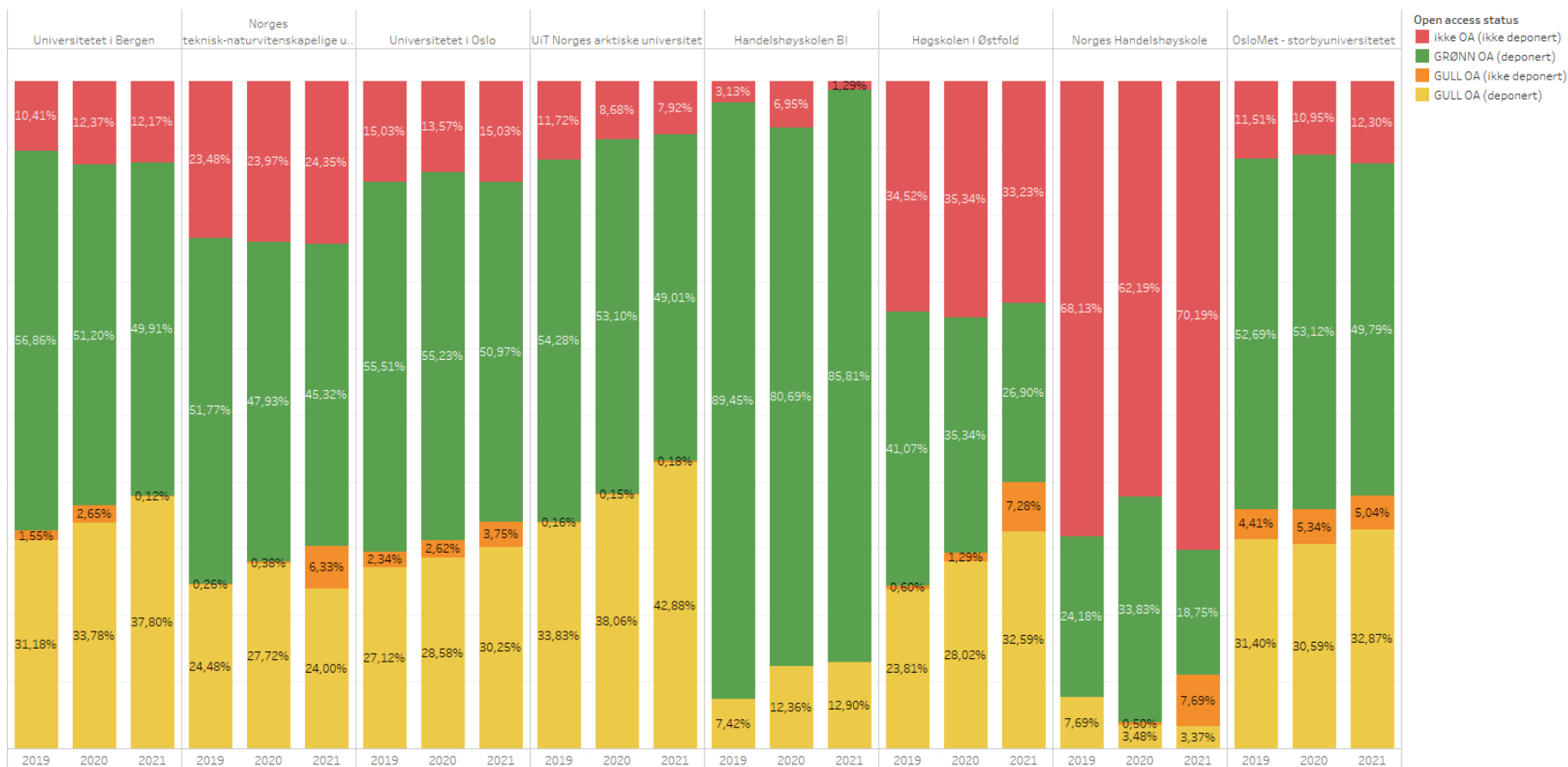
Velg to institusjoner fra filteret for å sammenligne. Visningen nedenfor er et eksempel.

Rapportstatus 'J' gir antall rapporterte NVI-publikasjoner. Andre valg viser NVI-kandidater.

Open Access status måles for vitenskapelige artikler (ISSN)

"Ikke relevante poster" i denne sammenhengen er monografier og antologikapitler.

Med "deponert" menes poster som er lastet opp til arkiv via Cristin av minst en av de deltakende institusjoner på posten.

Og hva kan gjøres?

- Tettere oppfølging av egenarkivering
 - Publiseringsstruktur er det vanskelig å endre
 - Vi (UiT) laster opp alt som er lisensiert, uten å vente på forskerne
 - Og sender ut mye e-pest, helst fra forskningsdekanene, når rapporteringen nærmer seg
- Avtaler med utgivere som ikke inngår i UNIT-avtalene?
 - HiØ har kanskje «egne» utgivere som UNIT ikke ser?
- Rights Retention Strategi ved HiØ? UiT, NTNU har – flere kommer nok
- Noe skjer med Gull OA – lavere andel publisering i Gull OA-tidsskrift i 2022 ved HiØ, men ikke hos andre?

Litt oppfølging

År	OA	I Arkivet	Mangler
2019	110	104	6
2020	150	147	3
2021	211	149	62

- Hva skjedde i 2021?
 - Gull OA-artikler uten fulltekst økte også relativt sterkt.
- I tillegg steg antall artikler som ikke er i OA-tidsskrift, og hvor det heller ikke er lastet opp fulltekst, fra 58 til 105 fra 2019 til 2021
- Hva skjer i/med 2022?

Eget tidsskrift

- ELLA lansert 17.10
- Ser veldig OK ut, har det meste på stell
- Utgis også teknisk av HiØ?
 - Egen OJS-installasjon
 - Egen OJS-kompetanse
- Klassisk måte å tenke OA-publisering på:
 - Det typiske OA-tidsskriftet utgis av et universitet/høyskole
 - Er det eneste tidsskriftet institusjonen utgir
 - Publiserer 25 eller færre artikler per år

Er dette tjenlig?

- Det er 5 “store” institusjonsbaserte publiseringstjenester i Norge
 - Vi mener disse er for små
 - De leverer for få tjenester - et forkvaklet kostnadsbegrep, og redsel for å synliggjøre kostnader
- Det har vært snakk om å etablere en nasjonal tjeneste
 - Det er nå lagt på is
- Det er en akseptert sannhet at det finnes stordriftsfordeler (“economies of scale”) i publisering
 - 1 tidsskrift med 25 artikler er ikke stordrift
 - Norge totalt over 100 tidsskrift – kanskje i nærheten av et tjenlig volum?

Hva er problemet?

- Serverdriftskostnader
- Kompetansekostnader
 - Mange må skaffe seg kompetanser de ikke får i høyere utdanning
 - Erfaring er også en kompetanse – mengdetrening gjør effektiv
 - Fordelt på antall publiserte artikler blir dette dyrt
 - Eller kompetansemangel slik at resultatet ikke blir så godt som forfatterne fortjener
- Størrelsesrisiko: Mye vil henge på enkeltpersoner
 - Sykdom, pensjon, jobbskifte skaper store problemer
 - Selv de større norske tjenestene sliter med dette
- Manglende finansiering av fornuftige tjenesteinnkjøp
 - Typografarbeid utføres av f.eks. professorer, med lavere kvalitet
 - XML gjøres ikke

Noen utviklingstrekk generelt

- Vanskeligere finansiering av OA
 - STIM OA er borte
 - Forskningsrådet peker på overheadsatsen, EU på prosjektbudsjettene
 - Institusjonene får det generelt trangere
- Hva skjer med Transitional Agreements?
 - Ble det noe transition?
 - Hva kommer fremover? – reforhandling med nye avtaler, eller bortfall?
- Flere og strengere krav om OA
 - Antologier og bøker må også bli OA
- Mer publisering – HiØ har doblet seg 2019–2021
- Grensen mellom fond og litteraturbudsjetter blir borte
 - Vi må nok redusere abonnementene og flytte penger til OA
 - Og håpe at resten av verden gjør det samme

Flere utviklingstrekk

- Finansiører bygger publiseringsplattformer
 - F.eks. Wellcome Trust, EU
 - Delvis kun for egen finansiert forskning
- Nedbygging av viktigheten av prestisje ved evalueringer
 - Det tar tid!
 - Viktig for OA
- Økt oppmerksomhet mot Diamant
 - EU ser ut til å ønske Diamant
 - Men skal det lykkes, stilles det krav og man må stille opp med ressurser og penger
 - «Man» blir nok neppe EU ...

Mer om dette og hint

- I morgen: OA-uka på nett (digital)
 - Panelsamtale om publiseringskostnader
<https://www.openscience.no/open-access-week-panelsamtale-om-publiseringskostnader-hvem-skal-betale-åpen-tilgang>
 - Hele uka:
<https://www.uib.no/ub/155424/open-access-week-2022-24-28-october>
- 9.–10. november LundOnline (fysisk)
(mulig at noe blir tilgjengelig i ettertid)
 - <https://www.lundonline.lub.lu.se/programme>
- 30. November–1. desember Munin-konferansen (hybrid)
 - <https://site.uit.no/muninconf/program-2/>